

XII. MAGYAR FÖLDRAJZI KONFERENCIA

A FÖLDRAJZTUDOMÁNY VÁLASZAI A KOMPLEX KÖRNYEZETI ÉS TÁRSADALMI KIHÍVÁSOKRA

A MARGINALIZÁCIÓ TÉRFOLYAMATAI

Egyenlőtlen fejlődés és mindennapi élet – dzsentrifikáció, ahogyan azt a marginalizált lakosok megtapasztalják – *Timár Judit, Trócsányi András, Pirisi Gábor*

Roma népesség a periferián – etnikai térfolyamatok a legutóbbi adatok tükrében
Pénzes János, Kovács Dávid

Virágzó gazdaság – fennmaradó szegénység? Az egyenlőtlen fejlődés megjelenési formái egy kőolaj-kitermelővé vált baranyai periferián – *Máté Éva, Trócsányi András, Berkecz Balázs, Pirisi Gábor*

Régi-új trendek a városhatáron belüli szuburbanizációban – *Vasárus Gábor László*
Aprófalvak, középvárosok – a társadalmi fenntarthatóság vizsgálata az Encsi és Edelényi járásban – *Siskáné Szilasi Beáta*

EGYENLŐTLEN FEJLŐDÉS ÉS MINDENNAPI ÉLET – DZSENTRIKÁCIÓ, AHOGYAN AZT A MARGINALIZÁLT LAKOSOK MEGTAPASZTALJÁK

Timár Judit¹, Trócsányi András², Pirisi Gábor²

¹HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont

²Pécsi Tudományegyetem, TTK Földrajzi és Földtudományi Intézet

Az előadás az egyenlőtlen földrajzi fejlődés és a mindennapi élet koncepciói integrálásának néhány előnyét vázolja fel, ezzel új perspektívát kínálva a nemzetközi tudományos diskurzusok számára is, melyekben az egyenlőtlen fejlődés eddig jellemzően csak politikai-gazdasági szemléletű elméletként jelent meg. Ennek érdekében az egyenlőtlen térbeli fejlődés egyik legkarakterisztikusabb megnyilvánulási formájának, a dzsentrifikáció vizsgálatának egy magyarországi (NKFIH által a K_21 programban finanszírozott, 138713 számú) projekt esettanulmányában feltárt eredményeit használjuk fel. Azt állítjuk, hogy ha a városi területek marginalizált lakóit a dzsentrifikáció passzív áldozata helyett aktív résztvevőknek tekintjük, akkor árnyaltabb képet kaphatunk az általuk lakott terekről, és jobban megérthetjük a dzsentrifikáció mechanizmusát, sőt annak közép-kelet-európai sajátosságait is.

A bemutatandó empirikus kutatás helyszíne a pécsi Zsolnay-negyed és környéke. Ez a terület egy egykori munkásnegyedből vált slumosodó városrészé, majd főleg a 2010-es Európa Kulturális Fővárosa program keretében megvalósuló fejlesztések által generált viszonylag szerény mértékű dzsentrifikáció célpontjává. Sajátos megközelítésünk részeként marginalizált csoportok narratív interjúk segítségével feltárt térbeli tapasztalatait és mindennapi gyakorlatait vetjük össze az állam- és tökevezérelt homogenizálódás és differenciálódás történeti elemzésével megismert makrofolyamataival, valamint a befektetési és befekteteskivonási hullámok hatásaival. Az interjúpartnerek narratíváiban nemcsak a jelenlegi dzsentrifikáció egyének és csoportok által megélt tapasztalatai rajzolódnak ki, de a legidősebbek emlékeiben még nyomon követhetők az államszocialista időszak mindennapjai is, így feltárhatók olyan történelmi különbségek, melyeket a „tértermelés” kutatói annak ellenére is csak ritkán tanulmányoznak, hogy az elméletalkotó Lefebvre (1991) szerint azok maguknak az eltérő „termelési módoknak” a sajátosságait hordozzák. Vizsgálatunkkal a kelet-közép-európai régióban ma (mintaterületünkön spontán módon) zajló dzsentrifikáció jellemzőinek a jobb megismerésére is újabb lehetőség nyílik.

ROMA NÉPESSÉG A PERIFÉRIÁN – ETNIKAI TÉRFOLYAMATOK A LEGUTÓBBI ADATOK TÜKRÉBEN

Pénzes János, Kovács Dávid

Debreceni Egyetem, Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék

A roma lakosság térbeli eloszlása jelentős átfedésben van Magyarország periférikus területeinek elhelyezkedésével. Vizsgálatunkban a roma lakosság arányának változását elemezzük települési részletességű adatok alapján. Ennek részeként a legutóbbi népszámlálásokat, valamint a helyi önkormányzatoktól gyűjtött legfrissebb becslött adatsorokat értékeljük, különös tekintettel a térbeli eloszlásra és annak változásaira. A vizsgálat során felhívjuk a figyelmet a roma lakosság földrajzi koncentrációjának a felhasznált adatforrás függvényében jelentkező eltérő trendjeire. Különösen szembetűnő a települések elmaradottsága kapcsán kimutatható ellentmondásos eredmény a roma népességarány változásában, amely a becslött önkormányzati és a népszámlálási önbevallási adatok alapján rajzolódott ki.

VIRÁGZÓ GAZDASÁG – FENNMARADÓ SZEGÉNYSÉG? AZ EGYENLŐTLEN FEJLŐDÉS MEGJELENÉSI FORMÁI EGY KŐOLAJ-KITERMELŐVÉ VÁLT BARANYAI PERIFÉRIÁN

Máté Éva¹, Trócsányi András¹, Berkecz Balázs², Pirisi Gábor¹

¹PTE TTK Földrajzi és Földtudományi Intézet

²PTE TTK Földtudományok Doktori Iskola

Posztszocialista vidéki tereink a strukturális válság, demográfiai zsugorodás és munkaerőpiaci kihívásokkal szembesülnek. A rendszerváltások után a vidéki terek elvesztették korábbi funkcióikat, elsősorban a mezőgazdasági termelés háttérbe szorulásával és a munkahelyek városi centralizációjával. A vidéki terek így megrekedtek egy marginális helyzetben mintegy 30 évre, mely során a vidéki munkaerő egyre képzetlenebbé, szociálisan hátrányosabbá vált a szelektív elvándorlás és az intézmények elérhetetlensége miatt. A vidéki társadalom a szegénység és a hátrányok szinonimájává vált.

Magyarország esetében is lezajlott ez a folyamat, nem kímélve az ország már hagyományosnak mondható periferiáját, az Ormánságot sem. Az itt található falvak jelentős részében alig maradtak funkciók, sok esetben csak a lakhatás adott. A települések elgettősodása és problémáik halmozódása évtizedeken keresztül a gyenge gazdasági erőforrásokra volt visszavezetve. Az elmúlt évek földtani kutatásai azonban egy új gazdasági potenciált tártak fel a térség északi részén: jelentős kőolajmezőt fedeztek fel. A kitermelést 2017 óta folytatják, az ebből származó iparüzési adóbevételek révén azon a falvak lettek a leggazdagabbak, amelyeknek a korábbi években rendkívül nyomott költségvetésük volt.

A kőolajkitermelés akár jótékony hatást is gyakorolhatna egy szegény, hanyatló térségre, ezzel szemben azt tapasztaljuk az érintett térségben, hogy a lakosságra közvetlenül és közvetve is negatívan hat. Az alapvetően erodált helyi társadalmat nem vonják be a foglalkoztatásba, a térség munkaerőpiaci lehetőségei pedig továbbra is korlátozottak maradtak. Habár az önkormányzatok iparüzési adóbevételei néhány milliósról több milliárdosra növekedtek, a képviselők és polgármesterek többsége nem tudta jól kihasználni a bevételeket, sokszor csak jóléti juttatásokra költöttek. Kutatásunkban a kőolajkitermelés hatásait járjuk körül arra a kérdésre fókuszálva, hogy vajon milyen hatást gyakorol egy marginalizált rurális térség társadalmára, területfejlesztési aktivitására, illetve a helyi közösségre. Vizsgálatunk alapját statisztikai másodelemzés, egy lakossági kérdőív, illetve a térség szakértőivel végzett interjúk jelentik.

RÉGI-ÚJ TRENDK A VÁROSHATÁRON BELÜLI SZUBURBANIZÁCIÓBAN

Vasárus Gábor László

HUN-REN KRTK RKI

Jelen kutatás a magyarországi városok belső szerkezetében zajló szuburbanizációs jelenségeket vizsgálja, kiemelten a városi mag és az egyéb belterületek, valamint a külterületek közötti funkcionális és demográfiai átrendeződést. A területi egységek elemzése során alkalmazott MAUP-szemlélet (Modifiable Areal Unit Problem) segíti az értelmezést, különösen annak fényében, hogy a közigazgatási határok – különösen a településösszevonások után – nem esnek egybe a tényleges társadalmi térhasználattal.

A NextGIS alapú térinformatikai feldolgozás és a legfrissebb népszámlálási adatok alapján kirajzolódik, hogy a közép- és nagyvárosok esetében Sopron kivételével a vizsgált városok többségében a városi mag népességcsökkenése mellett tartósan magas marad a szuburbanizációs aktivitás az egyéb belterületeken és külterületeken. Az agglomerációk községei azonban jelentős eltéréseket mutatnak, amelyek mögött a külterületek eltérő településföldrajzi típusa és azok lokális aránya húzódik meg az egyik fontos tényezőként.

A 2023-as új jogi környezet gyökeresen átalakította a lehetőségeket: a belterületbe vonás folyamata gyakorlatilag ellehetetlenült, a fejlesztések pedig sok esetben irreális infrastrukturális vagy szabályozási elvárásokba ütköznek. Mindez felerősíti a területhasználati konfliktusokat. A tanulmány rávilágít a közigazgatási és társadalmi tér diszfunkcionalitásaira.

APRÓFALVAK, KÖZÉPVÁROSOK – A TÁRSADALMI FENNTARTHATÓSÁG VIZSGÁLATA AZ ENCSI ÉS EDELÉNYI JÁRÁSBAN

Siskáné Szilasi Beáta

Miskolci Egyetem, Földrajz-Geoinformatika Intézet

A rurális területek, főként az aprófalvas településszerkezettel rendelkező helyek, esetében az elmúlt évtizedekben egyre inkább hangsúlyt kapott a fenntarthatóság kérdése. A Miskolci Egyetem Felsőoktatási Kiválósági "Creative Region" programja keretében, több kutatási irány bevonásával, vizsgáltuk meg a társadalmi innováció és fenntarthatóság lehetőségeit. Az elmúlt években empirikus kutatási módszerekkel felmérésre került az Abaúji-Cserehát és az Edelényi járás 25-25 települése. Az interjúk és a kérdőíves vizsgálatok során gyűjtött adatok felhasználásával arra kerestük a válaszokat, hogy a helyek népességmegtartó képessége hogyan változik, milyen helyi értékek vannak még, melyekhez kötődnek az itt élők és az elszármazottak? A probléma kialakulása hosszabb folyamat, azonban a népesség megőrzése, helyben tartása, a települések megtartása fontos feladat, különösen a társadalmi fenntarthatóság szempontjából. A vidéki területeken a települések néhány egyszerű mintát követnek, melyek a térbeli egyenlőtlenségeket is kialakítják. A vizsgált települések esetében megfigyelhető, hogy a központi településtől távolodva egyre kisebb a települések mérete (népesség); az egyes települések által lefedett terület (beépítettség) csökken; valamint csökken a funkciók / szolgáltatások köre és száma. Összességében a kisebb falvak esetében épp ezért fontos a népesség megtartása és esetleges vonzása szempontjából a helyi értékek ismerete, a helyi erőforrásokhoz való kötődés. A települések értékeiről és ismeretanyagáról készült applikációk a mai kor igényeihez igazodva segítik a társadalmi fenntarthatóságot. Kulcsszavak: Encsi és Edelényi járás, társadalmi fenntarthatóság, helyi értékek